

vehementes fere continuo nos in malum impellentes. Nam necessitatem illam opponit facilitati, & comparat cum necessitate quam affert inverteata consuetudo peccandi, ac proinde non est nisi necessitate moralis, que consistit in magna quadam difficultate agendi vel omittendi aliquid. Potest etiam per necessitatem illam intelligi necessitas patiendi motus inordinatos concupiscentie ad peccatum inclinantes, item necessitas nascendi in peccato, & manendi sub captivitate demonis, donec per Baptismum in re vel in voto susceperim justificationem.

Obj. 2. S. Doctor 1.8. Confessionum, c. 8. ait: dum servitur libidini, facta est consuetudo: dum servitur libertati, facta est necessitas.

Resp. Loquitur de necessitate morali peccandi, que est magna difficultas vitandi peccatum: prava quippe consuetudo non affert necessitatem physicam & insuperabilem: nam gratie auxilium emendari ipsa potest; & non semper fit id ad quod inclinatur.

Obj. 4. S. August. 1. 82. questionum, q. 66. ait: Ante Legem advo est, cum peccatum ignoramus, & sequimur carnales concupiscentias. Sub Lege est actio, cum iam probemur a peccato, & tamen consuetudine ejus vixi peccamus, quantum vis nondum adjuvat Fides.

Resp. Loquitur de fide viva & per caritatem formata; & distinguit plures status, in quorum primo homo sine pugna vincitur a concupiscentia, id est, obsequitur ejus motibus, quia non habet boni & mali cognitionem nisi valde imperfectam & confusam: in secundo vero statu non vincitur sine pugna, id est, non obsequitur concupiscentie sine repugnantia aliqua propter distindam ac perfectam boni & mali notitiam, quam habet. Homo autem in hoc duplici statu sic libere peccat, qui tamen non peccat si adjuvaretur per hanc vivam & caritatem formatam, & acciperet maiora illa & frequentiora auxilia, que solis iustis & amicis Dei reservantur, & quibus coercetur concupiscentia.

Obj. 5. S. August. 1. 7. operis imperfecti, n. 47. ad solum Adami peccatum restringit definitionem hanc peccati, quam I. de duobus animabus tradiderat, videlicet peccatum esse voluntatem retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & unde liberum est abstinere. Ergo postea agnovit libertatem status naturae lapsae non esse immunitem a necessitate simplicis.

Resp. Ergo confert. Nam ibid. sic ait: multa sunt que agunt homines mala, a quibus eis liberum est abstinere; sed nulli tam liberum est, quam illi fuit, qui Dei suo, a quo erat conditus rectus, nullo profusus vitio depravatus adhabat. Ubi manifeste docet homines etiam nunc mala agere, a quibus possent abstinere, ideoque peccare sine ulla necessitate, quamvis non habeant libertatem tam expeditam quam habuit Adamus, quia agitantur inordinatis concupiscentie motibus ad malum impellentibus, quibus caruit Adamus in statu innocencie.

Itaque S. Aug. (in ex eodem loco objecto patet) definitionem suam restringit ad peccatum Adami, quod tantummodo peccatum fuit, non etiam peccata peccati, quia in statu nature lapsae liberum nobis non est aliquibus carere, que sunt peccata & simul peccata ab Adamo commissi, a quoe liberrimum fuit abstinere. Peccatorum autem, que simul peccata & peccata peccati sunt, exemplum af-

fert S. Doctor. 1. In motibus inordinatis concupiscentie, quibus carere nobis liberum non est, quia que peccata dicuntur, quamvis improprie, que sunt effectus peccati & ad peccatum inclinant, immo vere & proprie peccata sunt, si accedat voluntatis consensus, quamvis iis carere non poterimus. 2. In iis, que contra Legem fiunt ex ignorantia vincibilis etiam non affectata: nam ea peccata sunt etiam improprie, quamvis licita & bona parentur, quia ignorantia vincibilis non excusat a peccato proprie dicto; & sunt peccata peccati quia sunt effectus ignorantie, que est peccata peccati originalis; & ab iis non est liberum abstinere ob necessitatem etiam physicam sed consequentem peccandi, quia impossibile est agentem non peccare ex hypothesi quod aliquid malum libere agat, quamvis licitum & bonum esse putet ex ignorantia vincibilis. 3. In peccato originali, quo infantes nascuntur infecti, & quo nobis liberum non est carere, & tamen vere ac proprie peccatum est; & simul iuxta S. Aug. est peccata peccati; in concupiscentia veluti peccatum originale in concupiscentia veluti materiali, & in ipsomet adu Adami moraliter perseverante veluti formali: unde sequitur peccatum originale esse etiam penam peccati secundum suum materiale constitutum; cum concupiscentia sit peccata peccati originalis.

Hec autem omnia dicit contra Pelagianos abentes definitione illa, & docentes involuntarios concupiscentie motus nullo tena peccata dici posse, nulla dari peccata ignorantie, sed solum ignorantiam affectatam esse culpabilem, & infantes sine ullo peccato nasci.

Hic referre juvat ipsa August. verba in loco objecto: Si tria ista discernas, & scias aliud esse peccatum, aliud penam peccati, aliud utrumque, id est, ista peccatum, & ut ipsum sit etiam peccata peccati; intelligi quid horum trium pertineat ad illam definitionem ubi voluntas est agendi quod iustitia vetat, & unde liberum est abstinere. Peccatum namque ipso modo definitum est, non peccata peccata, non utrumque. Habent autem tria ista genera etiam species suas. Terium genus, ubi peccatum ipsum est & peccata peccati, potest intelligi in eo qui dicit, quod nolo malum, hoc ago. Ad hoc pertinent etiam omnia, que per ignorantiam cum aguntur mala, non putantur mala, vel etiam putantur bona. Pertinet originale peccatum ad hoc genus tertium, ubi sic peccatum est, ut ipsum sit & peccata peccati.

Obj. Eod. lib. n. 104. sic de eadem definitione loquitur: Ista definitio peccati est, quod peccatum tantummodo est, non quod etiam peccata peccati, quia perit liberum non peccandi; a quo malo non liberat nisi ille, cui non tantum dicitur, dimittit nobis debita nostra, & verum etiam, & ne nos inferat in tentationem, sed liberatus a malo. Multum errat, qui vel necessitatem nullam putat esse peccandi, vel eam non intelligi illius peccati esse penam, quod nulla necessitate commissum est.

Resp. S. Doctor per libertatem non peccandi que perit, intelligit, non libertatem simpliciter, sed libertatem non peccandi qualis fuit in statu innocencie, que fuit facultas abstinendi ab omni peccato cum summa facilitate. Et per necessitatem peccandi est peccatum Adami ortum non intelligit physicam & antecedentem necessitatem peccandi pro-

prio,

prie, sed intelligit tum necessitatem peccandi improprie per indeliberatos concupiscentie motus, tum necessitatem physicam sed consequentem peccandi proprie per ignorantiam culpabilem, tum etiam necessitatem moralem peccandi ortam ex concupiscentia effrenata, donec ab ejus motuum vehementia liberemur per justificationem & auxilia ei annexa, que maiora & frequentiora sunt iis que iustis dantur. Hec autem triplex necessitas est effectus & peccata peccati originalis, & ea careret Adamus in statu innocencie ab integritate donum, quo caro spiritui perfecte subiecta erat.

Obj. 6. Ex S. August. epist. 107. Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.

Resp. Per peccatum originale amissum quidem liberum arbitrium ad amandum Deum perfecte & super omnia, sed illud per Christum recuperavimus.

Obj. 7. S. August. 1. de perfectione iusticie dixit ex libero Adami peccato subsecutam esse penalem vitiositatem, que ex libertate fecit necessitatem.

Resp. Hic per necessitatem intelligit, non necessitatem peccandi physicam & antecedentem, sed necessitatem etiam physicam patiendi motus inordinatos concupiscentie, ignorantiam, mortem, aliaque miseria, & necessitatem moralem peccandi ortam ex concupiscentia.

Obj. 8. Ex S. August. in presenti statu non est liber nisi per gratiam Christi.

Resp. Senus est, hominem sine gratia Christi non esse liberum a peccato, seu justificationem, non etiam liberum ad agendum salutariter, seu facientium actum unites ad salutem, neque ad agendum ultum bonum adum etiam ordinis naturalis, neque posse superare gravem tentationem.

Obj. 9. Ex S. August. homo non sit liber ad vitandum peccatum nisi per gratiam liberantem. Ergo peccatorum carere libertate ad non peccandum.

Resp. Per gratiam liberantem vel intelligit gratiam actuali Christi Redemptoris corroborantem voluntatem adversus concupiscentiam; vel per eam intelligit gratiam habitualem justificationem, & solum vult hominem non esse nisi per gratiam justificationem liberum ad vitandum peccatum libertate quadam maiore & potentiore, quam facile concupiscentiam vincit. At non loquitur de libertate mere sufficiente ad vitandum concupiscentiam, & sic vitandum peccatum. Nam sine gratia justificatione homo habet libertatem per alia minora auxilia, quibuscum concupiscentiam vincere potest, & vincere si vellet, quamvis cum tali libertate id non possit nisi difficile.

Obj. 10. Ex S. August. homines peccatores sunt sub servitute demonis, sub dominio concupiscentie.

Resp. Ex S. Doctore peccator est sub servitute & tyrannide demonis, quatenus peccator privatur specialis Dei protectione, qua demon cohibetur, & graviores, & crebriores patitur tentationes, etque saltem ut plurimum cedit, & a demone regi se fuit, utpote destitutus majoribus illis gratie auxiliis, que iustis & amicis Dei reservantur.

Item ex S. August. peccator subjicitur dominatu concupiscentie, quatenus homo quamdiu est in statu peccati, vehementiores & frequentiores concupiscentie motus experit, etque ut plurimum obsequitur utpote destitutus auxiliis illis gratie potentioribus, sed frequentioribus, que solis iustis & amicis Dei conservantur. Homo tamen sub illa demone & concupiscentie servitute non habet necessitatem peccandi nisi moralem, que liberum arbitrium non admittit, nec caret gratia saltem remote sufficiente ad vitandum peccatum.

Obj. 11. S. August. pluries asserit liberum arbitrium per peccatum Adami factum esse servum & captivum peccati.

Resp. Per servitute illam & captivitate intelligit magnam oppressionem, ad malum propter concupiscentiam effrenatam, ex peccato Adami ortam, vi cuius homo in peccata lapsissime labitur, donec liberetur per gratiam sanctificantem & adjuvetur per auxilia gratie sanctificantis amplexa. Sed hac magna propensio ad malum facit tantum moralem peccandi necessitatem, que magnam difficultatem abstinendi a peccato, que nunquam separari potest cum gratia ordinariis.

Cetera objectiones diluantur in Tractatu de Gratia.

Nota 1. Cum libertas generatim fit immunitas, per libertatem S. August. in variis locis intelligit immunitatem vel a peccato, vel a servitute demonis, vel a concupiscentia, vel a miseris five corporalibus five spiritualibus, vel a difficultate in bono agendo & malo vitando, vel etiam a coactione five perfecta five imperfecta, nam utrumque pati possunt homines a concupiscentia. Duplex quippe est coactio, nempe perfecta, & imperfecta. Coactio perfecta est ea, qua aliquid patitur omnino invitatus & reluctans, ut cum quis plane invitus & reluctans detraditur in carcerem. Coactio imperfecta & secundum quid est ea, qua aliquid facimus vel patimur consentientes quidem, sed cum aliqua repugnantia; sic naufragi metus mercatore cogit ad prociendans merces. Itaque homines possunt utramque coactionem pati a concupiscentia, sed quantum homo volumine illi omnino conferre, sed quantum potest reluctante patitur inordinatos concupiscentie motus, coactione perfecta cogitur ad sentendam motionem ad malum, & dicitur captivari a concupiscentia. Eccontra cum concupiscentia ad consensum pertrahit hominem, qui consentit cum aliqua repugnantia, tunc is a concupiscentia cogitur ad coactionem imperfecta & secundum quid. Ad preter has libertates, aliam nempe libertatem ab omni necessitate physica antecedente & intrinseca pluribus locis admittit S. August.

Nota 2. A S. August. coactio & cogit suspensumur per verbo necessito quancunque necessitate five violenta five non violenta, immo pro minis, vel vehementi suacione, ut constat ex variis locis, ut lib. 1. retract. c. 15. ubi de primis parentibus loquens ait: Qui primi in Paradiso fuerunt humano generi origo mali, nullo cogente, peccando, hoc est libera voluntate peccando: quia & scientes, contra preceptum fecerunt. & ille tentator suavit, ut hoc feret, non coegit. Ubi verbum cogit sumitur late pro inferre quancunque necessitatem etiam voluntariam. Nam adversarii in Adamo innocente admittunt libertatem non solum a coactione proprie dicta; sed etiam ab omni necessitate simpliciter. Et vero verbum cogit latine significat idem ac gallice vox presser; sic Horatius ep. 2. sic Cum rogat, & preces cogit. Sic etiam extra scholas quotidiano usu

dicitur, tu me cogisti ad hoc faciendum, id est vehementer impulisti.

Nota 3. Ex S. August. duplex est libertatis species: alia immutabilis, remanens in celo, cujus obiectum est bonum & beatitudo ipsa, qua liberatus est ipsam voluntas seu volendi facultas, & ipsa libertas spontaneitati voluntati essentialis & identificata. Altera consistit in potentia eligendi, seu volendi & non volendi, requisita ad meritum & demeritum, viatorum propria, cujus obiectum sunt media.

Item juxta S. Doctorem duplex est virtutis species: prima est virtus propria libertatis spontaneitatis & beatorum, nempe impeccabilitas, & immobilitas in bono; alia est propria hujus status, & sola meritoria.

Nota 4. Cum S. August. tribuit laudem actibus necessariis, v. g. amoris beatifici Angelorum, sumit laudem in sensu latiori, nempe pro honore; non autem proprie & stricto, nempe pro reificatione ad excellentiam alicujus propter actum virtutis quom oniter poterat, & qui per se dignus est premio, si subiectum sit illius capax.

ARTICULUS V.

De subiecto, obiecto, & exercitio libertatis.

Quaerit 1. Quodnam sit subiectum libertatis. Nota. Subiectum libertatis aliud est immediatum, & est facultas illa quae dicitur libertas; aliud immediatum seu denominativum, & est natura seu suppositum, cui libertas convenit.

Resp. 1. Subiectum libertatis immediatum est sola voluntas: quia in sola voluntate residet formaliter libertas. Nam libertas est vis electiva. Sed vis electiva est in sola voluntate; nam sola voluntas potest eligere; eligere enim est unum velle pro alio, vel unum & idem potius velle, quam non velle. Ergo.

Libertas tamen arbitrii est formaliter in sola voluntate, cum sola sit facultas electiva, facultas sui ipsius determinativa, & actuum suorum domina, ut tamen sit etiam aliquo modo in intellectu nempe radicaliter, quatenus voluntas non est libera nisi dependens ab intellectu: nam voluntas non potest unum pro alio eligere, nisi dependenter ab intellectu proponente obiectum partim sub ratione boni, partim sub ratione mali, vel boni limitari aut ardui.

Porro ad rationem libertatis sufficit apprehensio composita, representans obiectum partim ut bonum, partim ut malum, vel ut bonum limitatum aut arduum.

Resp. 2. Subiectum denominationis libertatis est omnis & sola natura intellectualis; nam omnis & sola natura intellectualis cognoscit finem, & media, ut media, & sic omnis & sola potest unum pro alio eligere.

Quaerit 2. Quodnam sit obiectum libertatis, seu quodnam sit illud circa quod voluntas versari potest.

(1) De hac duplici actionum essentia Vid. N. 17. & 18. Cum ex priore loco a nobis dictum fuerit, inter praedicta essentialia actus humani physice considerati ea duo computari, quae concepta voluntati obcluduntur, scilicet quod actus fas ex voluntatis inclinatione, & intellectus cognoscit: 2. ejusdem actus physice spectati accidentalem duntaxat perfectionem esse, quod libere producatur: duplex

per suam electionem, illud volendo, vel respuendo. Resp. 1. Finis ultimus consideratur secundum commune beatitudinis rationem, seu beatitudo generatim & indeterminata sumpta, hoc est, non determinata ad aliquod obiectum particulare, item bonum in communi non potest esse obiectum libertatis.

Prob. Quia ad utrumque voluntas necessarium habet inclinationem a natura ipsam. Nam non ex propria electione, sed ex instinctu naturali voluntas esse felices; nec quicumque vere velle potest esse infelix. Unde nempe unquam vero deliberavit utrum beatus esse vellet, sed duntaxat de mediis quibus beatus esse vellet.

Hinc summum bonum clare & in se visum non est obiectum libertatis. Hinc etiam voluntas non potest non appetere beatitudinem actu cogitatum, licet possit de illa non cogitare.

Libertatem tamen arbitrium, quale est in homine viatore, versari potest circa finem ultimum sumptum materialiter, ut ajunt, hoc est, circa obiectum, quod est re ipsa finis ultimus & beatitudo obiectiva, nempe Deum. Nam saepe homines deliberant, utrum beatitudinem suam in Deo, aut in creaturis consistere ac querere debeant seu velle; & re ipsa cum summa Dei injuria & summo suo malo in creaturis constituent & querunt. Sed hoc est per accidens respectu libertatis nostrae: quatenus in hac vita Deus obicere consuevit.

Resp. 2. Obiectum libertatis nostrae sunt omnia bona particularia five vera, five apparentia tantum. Nam cum ista nobis exhibentur cum admixtione alicujus mali veri vel apparentis tantum, aut saltem ut finita, insufficientia & defectibilia, possunt a nobis eligi vel reipso pro arbitrio.

Quaerit 3. Utrum possit dari omisso pura libertas?

Resp. Haec quaestio est vere philosophica. Id unum ad Theologum pertinet, scilicet quod ex hypothesi quod datur respectu actus praeccepti, sit verum peccatum imputabile. Quia omnis illa est virtuale & interpretativum libertatis exercitium. Nam si positus omnibus ad agendum requisitis voluntas abstinere ab omni actu, tunc libere non vult, libere non agit, & periunde se habet in estimationaliter prudenti, & in ordine ad imputabilitatem, ac si provide nollet, positive vellet non agere; ac si poente tunc virtualiter & interpretative libertatem suam exercet, virtualiter & interpretative volendo non agere, ideoque peccat.

CAPUT III.

De bonitate & malitia Actuum humanorum.

ARTICULUS I.

Quid requiritur, ut actus sit bonus.

Nota 1. Cito humana tum interna tum externa considerari potest dupliciter, nempe in genere naturae, & in genere moris (1). Spectatur in genere

vari obcluduntur, scilicet quod actus fas ex voluntatis inclinatione, & intellectus cognoscit: 2. ejusdem actus physice spectati accidentalem duntaxat perfectionem esse, quod libere producatur: duplex

genere naturae, cum spectatur secundum suam esse physicum seu entitatem suam. Spectatur in genere moris, cum spectatur secundum libertatem, & honestatem vel militiam moralem, & capaciatem laudis vel vituperii, meriti vel demeriti. Hic autem spectatur tantum hoc ultimo modo (1).

Nota 2. Actus humani duplex distinguitur bonitas, nempe transcendentalis, & moralis. Bonitas moralis, de qua sola agitur, est bonitas in ordine ad moros, & labyliditur in materialem & formalem. (Vid. N. 180, 281.) Bonitas materialis consistit in speciali conformitate seu convenientia actus cum natura rationali seu intellectuali ut intellectuali; malitia vero materialis consistit in difformitate & inconvenientia cum natura intellectuali ut intellectuali. Ideo enim actus aliquis est bonus moraliter, quia

plex extinde in quorundam animis suboriri potest difficultas. Nam ex priore assertionem consequens videtur, quemlibet actum esse necessario factum deliberate voluntari, adeoque nullum dari involuntarium naturale, & hominis tantum: quod repugnat N. 91. & alii passim; posteriore vero labefactari videtur libertas humanarum actionum a Catholicis propugnata. Ut huic secunde difficultati statim occurramus, non est cur pia aures offendantur, quos actum liberum a potentia libere operandi libeat distinguere. Utrum actus libertas sit necessario intrinseca, aut potius extrinseca, est quaestio ad approbata, in qua Scholastici Doctores diversa pronuntiant: inculcans Objectionem Fidei; adeoque nobis quoque fas est alterari dispartantem parti pro libitu accedere. Sic autem potentia agendi, quae inest homini sapio, praedita sit libertate indifferente in aliquo saltem rerum genere (N. 102) concors affirmantium Catholicorum vox est; & hanc potentiam intrinsecam libertatem consistant in homine perdurare, etiam ubi in actus ipse erumpit minime liberor, dicit Anselmo (N. 235) demonstravimus. Primam autem difficultatem sic amovemus. Loco indicato perpenditur spectatim actus reipsa humanus seu moralis, cuius idea composita usitato apud Morales sermones dicitur completi essentialiter plura attributa, five proprietates, voluntarietatis, libertatis, imputabilitatis, &c. Facta subinde huiusce actus quadam veluti analysi, distinguatur duplici ejusdem essentia (physica scilicet & morali) declaratur, qualis necessitatis sit attributum liberi, statuendo, illud actui convenire accidentario (opinionem nostram, itemque aliorum) secundum genus naturae; sed essentialiter secundum genus moris, quia nempe ex univoerforum Theologorum sensu libertas aut est forma constitutiva moralitatis, aut proprietates maxime necessariae, & proximae inducens moralitatem. Tunc quasi comparandi liberum cum alio attributo voluntarii, ad actum humanum passiter concurrente, eam assertionem, quae praesentis dubii occasio est, protulimus, hoc unum significare volentes: attributum voluntarii (quatenus ad Auditoribus soler una cum libero recesserit inter essentialia humani actus) et concessio referendam materialem ad physicum quam ad morale genus actionis; quia nimirum est omnes voluntarium requiritur ad actum moralem, nullus tamen moralitatis formam, aut radicem proximam in eo recognoscit. Porro ex hoc genyngi illius nostra assertionis sensu quisque in-

convenit naturae intellectuali, ita ut hanc debeat illum facere. Quare bonitas moralis idem est ac honestas, & malitia moralis est inhonestas seu turpitudine. (2)

Bonitas formalis est materialis bonitatis imputabilitas ad laudem & meritum, quae adest, cum actus honestus, sed conformis naturae intellectuali ut intellectuali, fit libere. Tunc enim bonitas eius in laudem & meritum imputabilis est, & ipse actus est complete ac simpliciter moralis, seu formaliter moralis. Hinc autem imputabilitas nihil aliud est, quam denominatio extrinseca, petita a voluntate scienter ac libere actum suum exercente modo desenti naturam rationalem.

Porro bonitas actus dicitur moralis, quia perinet ad virtutes, a quibus homines deominantur boni

telligit, nos voluntarietatem vocasse essentialem actus humano physice considerato, non univalem & absolute, quasi quilibet actus praecise spectatus quoad suam naturam & entitatem debeat prodire a voluntate deliberata; sed duntaxat hypothetice, quando aliquis particularis actus est reipsa productus humano modo, & comparative in sensu iam explicato. Haec autem animadversio, ut reor, sufficit ad propulandam a nostra doctrina omnem seu absurditatis seu antilogiae notam.

(1) Quamvis morales Theologi pro suo instituto solum genus moris in humani actionibus considerent; nihilominus, ut de iidem hoc modo spectatis scite pronuntiare possint, debent & physicum illarum cognati perfectum habere: alioquin periculum erit, ne actiones, quae in primo sunt naturae genere, ad genus alterum moris minus recto iudicio (N. 91.) transferant. Oportet hoc solvere persequere, ubi singulares actus, cuiusvis quidem potentiae a voluntate distincti, sed praesertim exteriorum instrumentum, atque morticis (N. 104. usque ad 111.) dijudicandi sunt. Interdum namque contingere potest, ut ex. gr. quis sui ipsius, suorumque membrorum pervigilij casus gerat animo fixas turpes ac nefandas perceptiones rerum, quae antea vel intuitu sensibus extrinsecus oblatae, vel demonis arte intus representatae fuerunt: inde vividum voluptatis sensum in se ipso experiat: praeter appetitum seu propensionem erga easdem vehementer sentiat. Et tamen nihil horum trium ad genus moris pertinere, quoniam ex una parte iuxta Psychologos naturaliter ac necessario ea eveniunt in anima, sicut ac obiectum sensuum organa percellens certas motiones, ope nervorum in cerebro productis: ex alia vero nullus adeo voluntatis assensus accessit, a quo moralitas maxime pendet; iuxta illud Seraphici (N. 133.) ibi genus moris primo incipit, ubi dominium voluntatis inventur. Immo & assensus ipse perverle inclinationi praestitit potest quandoque moralis culpa vacare, utpote non liber ob vehementer impetu sensus, qui nullum menti locum relinquit ad advertendum turpitudinem ipsius inclinationis.

(2) Vid. N. 17. usque ad 20. ubi momentosam invidentis doctrinam de bono, ac malo moralis: quam omnes quidem facile mente apprehendant, sed pauci opere sectantur, quia nimirum prudentia carnis dominatum habet in mundo amplissimum.

boni moraliter : & quia imputabilis est (1) ad laudem & meritum, si actus libere fiat. (2)

Nota 3. Praeter morale bonitatem actus interni tum materialium tum formalium, datur bonitas obiectiva moralis (Vid. N. 199.), quae est id, vi cuius res aliqua appeti potest modo decenti naturam intellectuales, & consistit in speciali conformitate ac convenientia, quam obiectum habet cum natura intellectuali ut intellectuali: nihilque aliud est realliter, quam obiectum ipsum conforme seu convenienti naturae intellectuali ut intellectuali. Bonitas autem moralis ratione propria est, quam moralis bonitas actus: nam obiectum aliquod non habet specialem conformitatem ac convenientiam cum natura intellectuali quia appetitur modo decenti naturam rationalem; sed e contra appetitur modo decenti naturam rationalem, quia specialem habet conformitatem cum natura rationali quatenus rationalis est. Haec bonitas dicitur obiectiva, quia apta est esse obiectum tum terminativum tum motivum actus interni. Dicitur etiam moralis, quia pertinet ad mores, & per modum obiecti facit actum internum hominis moraliter.

Nota 4. Obiectum voluntatis (3) duplex est, nempe materiale & formale. Obiectum materiale est id quod voluntas appetit vel respicit. Obiectum formale est id propter quod voluntas appetit vel respicit aliquid, unde dicitur etiam motivum & finis actus. Actus autem internus bonus speciem finit non ab obiecto materiali, sed a formali, a quo solo accipit ultimam suam differentiam essentialem. Hinc actus habentes idem obiectum formale, licet habeant diversa obiecta materialia, sunt eiusdem speciei: sic actus, quo amatur Deus propter suam bonitatem absolutam, & actus quo amatur proximus propter eandem bonitatem divinam sunt eiusdem speciei, nempe sunt actus caritatis. E contra actus habentes diversa obiecta formalia, licet habeant idem obiectum materiale, sunt diversae speciei, ut actus quo amatur Deus quia in se bonus est, & actus quo amatur Deus quia est summum nostrum bonum: nam prior est actus caritatis, alter vero actus amoris concupiscentiae seu spei.

Nota 5. Agitur hic solum de bonitate materiali, nam supponitur actus libere fieri, ideoque habere bonitatem formalem, si habet materiale.

Dico 1. Ut actus sit bonus bonitate scilicet materiali, necesse est, ut habeat tum obiectum bonum, vel de se indifferens, sed conducibile ad finem bonum seu honestum, tum suum honestum, tum circumstantias obiecto debitas. (4)

Prob. Quia si unus ex his desit, actus hoc ipso non habet specialem conformitatem seu convenientiam cum natura intellectuali ut intellectuali; nam non tendit decenter & conformiter naturae intelle-

ctuali in obiectum, finem, & circumstantias: unde non approbatur a recta ratione, sed improbatur. Eiuusmodi recta ratio dicitur, cum solum actum esse dignum & laudabilem, qui habet obiectum legitimum, finem honestum, & circumstantias obiecto debitas. Hinc illud axioma ab omnibus recipitur: Bonum ex integra causa, malum ex reprobis defectibus.

Dico 2. Ut actus internus profectivus summe bonitatem ab obiecto habeat bonitatem obiectivam, non sufficit quod haec bonitas sit cognita, sed debet esse formaliter, directe, & secundum se voluta, & esse aliqua ratione motivum prosequendi obiectum. (5)

Prob. 1. Ex S. Aug. in Pl. 41. Bonum opus intentionis facit: Non valde attendas quid homo facit, sed quid cum facit, aspiciat.

2. Ex S. Th. 1. 2. q. 19. art. 7. ad 3. Malum contingit ex singularibus defectibus, bonum autem ex tota & integra causa. Unde si voluntas sit eius quod est secundum se malum, & sub ratione boni: siue sit boni sub ratione mali, semper voluntas erit mala. Sed ad hoc quod sit voluntas bona, requiritur quod sit boni sub ratione boni, id est, quod velit bonum & propter bonum.

3. Ex Aristot. 2. Ethic. c. 4. Ut aliquis sit temperans & iustus, temperate ac iuste agere dicitur, non satis est ut iusta agat & temperata sed oportet ut sit eligens propter ipsa, hoc est, ut eligat iusta quia iusta, & temperata quia temperata.

4. Ratione. Quia ut actus profectivus sit bonus, debet appetere obiectum modo decenti naturam rationalem; alioqui actus non convenit naturae rationali nec illam deest. Atqui actus non appetit obiectum modo decenti naturam rationalem, nisi illud appetat propter motivum convenienti naturae rationali ut rationali, ideoque propter honestatem: nam si appetat propter motivum inferius, jam non appetit modo decenti naturam rationalem. Ergo ut actus profectivus sit bonus, debet appetere obiectum propter honestatem seu bonitatem materiale.

Obj. Ut actus sit bonus sufficit quod malitia obiecti sit indirecte voluta, id est, ut cognoscatur conjuncta cum eo quod appetitur, licet ipsa secundum se displiceat. Ergo ut actus sit bonus, sufficit ut cognoscatur bonitas moralis.

Resp. Nego consequ. (Vid. N. 373.) Disparitas est, quod bonitas moralis seu honestas sit appetibilis propter se directe & secundum se, existens sic appetitur; Quare ut quis secundum rectam rationem agat, debet velle bonitatem directe ac secundum se. At malitia actus exigit quovis modo fugi. Quare contra rectam rationem agit, qui eam quovis modo etiam indirecte & interpretativo appetit. Hinc qui se inebriat, quamvis non velit directe privationem ius rationis & malitiam ebrietatis, sed solum delectationem,

ut nos loquimur, obiectiva, quare ad eam illustrandam, ac firmendam quadrat, quae de obiecto, sine & circumstantiis veliquis, distincte radiatibus N. 282. ubique ad 318.

(4) Ista thesisi secunda sumenda de formali, ut nos dicimus, bonitate & de qua Vid. N. 318. 319. Quod spectat ad formalem istam malitiam actuum, ea specialem ac diversam posuit thesism, quam Auctor conicit, nos autem N. 321. posuimus secundum a prope-

(1) De imputabilitate actionum moralium Vid. integram Sect. VI. Art. 7. nempe N. 320. ubi ad 306.
(2) Auctor tum hic, tum in Nota 1. & 3. videtur stare pro illa sententia, quae moralitatis essentialis in libertate reponit, sicut ac Salsitii Axioma, nobisque (N. 251. 292.) gustationem fit.
(3) De obiecto voluntatis, cuiusque actionum nonnulla delibata N. 282. 284. 320.
(4) Haec prima thesisi accipienda de bonitate ac

tionem quae in potando percipitur, turpiter agit & peccat.

Dico 3. Ut actus internus averfatus obiecti mali sit bonus, debet illud averfari propter finem honestum.

Prob. Ut actus averfatus obiecti mali sit bonus, debet illud averfari modo decenti naturam rationalem ut rationalem. Atqui non averfatur illud tali modo, nisi averfetur illud propter motivum aliquod honestum. Ergo ut ejusmodi actus sit bonus, debet averfari obiectum malum propter motivum aliquod honestum. Minor pater; nam averfari obiectum malum modo decenti naturam rationalem, est illud averfari propter motivum deens naturam rationalem; ideoque illi convenienti & conforme, proindeque honestum.

Obj. Actus quo voluntas averfatur obiectum malum propter solum ejus malitiam, & nullatenus propter bonitatem aliquam, est bonus moraliter. Ergo.

Resp. Antecedens supponit falsum. Nam voluntas averfari non potest obiectum malum propter solum ejus malitiam tanquam unicum motivum; quia odium malitiae virtuti necessario fundatur in amore obiective bonitatis virtutis oppositae, illiusque necessario supponit. Unde nemo odit malitiam alicujus vitii propter se, nisi amet, & quia amat bonitatem ac puritatem virtutis oppositae. (2)

Porro obiectiva bonitas seu puritas virtutis est ejus conformitas ac convenientia specialis cum natura rationali ut rationali: sicut malitia seu turpeditudo obiectiva vitii est ejus difformitas & inconvenientia specialis cum natura rationali ut rationali.

ARTICULUS II.

Utum actus interni sumant bonitatem a fine extrinseco & circumstantiis.

Nota 1. (1) Agitur hic de fine extrinseco (1) ex se bono: nam actus internus nullam potest sumere bonitatem ab obiecto indifferenti. Obiectum enim eatenus bonitatem actui interno dare potest, quatenus ex se habet id, vi cuius voluntas in illud tendere potest decenter ac conformiter naturae

(1) Odium causari ex amore, sic probat Doctor Anglicus (1. 2. q. 19. art. 2.) Sicut dictum est, art. 1. amor consistit in quadam convenientia amantis ad amatum; odium vero consistit in quadam repugnantia vel difformitate. Oportet autem in quolibet prius considerare, quid ei conveniat, quam quid ei repugnet. Per hoc enim aliquid est repugnans alteri, quia est corruptivum, vel impeditivum ejus, quod est convenientis. Unde necesse est, quod amor sit prior odio, & quod nihil odio habeatur, nisi per hoc quod contrariatur convenienti, quod amatur, & secundum hoc omne odium ex amore causatur.

(2) Quocumque Auctor tradit seu in presenti Art. seu in precedenti, ac subsequente, universa referuntur partim ad originem, partim ad substantiam moralitatis. At in exponenda tali doctrina earum quae ad ipsum Tractatum pertinent ferme praecipua, nec clariora, & distinctiora idearum satis consuluisse, nec germane methodi leges accurate servasse, nec omnia scitu necessaria attingisse vide-

rationali: siquidem materialis bonitas actus nil aliud est, quam actus conformitatem cum natura rationali. Obiectum autem de se indifferens non habet id, vi cuius voluntas in illud tendere potest decenter naturae rationali: alioqui jam esset bonum, non indifferens.

Nota 2. Circumstantia moralis (4) est affectio accidentalit actui spectata in genere moris, aliquid tamen ad honestatem vel malitiam illius concernens. Circumstantia alicuiusmodi vel minuit tantum bonitatem, aut malitiam motalem infra eandem speciem; aliae vero mutant speciem, hoc est, novam speciem bonitatis, vel malitiae dant vel addunt speciei actus humani. (5)

Porro circumstantia speciem mutans est quidem essentialis actui humano adequate sumpto secundum omnes bonitates, vel malitias specie diversas, quas habet: at est accidentalit eidem actui inaduate sumpto, nempe secundum speciem bonitatis vel malitiae; cui altera bonitatis vel malitiae species supervenit.

Nota 3. Circumstantia septem voluta assignatur (Vid. N. 289. & tribus seq.) hoc verum contentae, quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Tamen motivum actus significatum voce cur, non est proprie circumstantia, quia nihil fit motivum dat specie ad actum humano.

Nota 4. Agitur hic solum de circumstantiis se tenentibus ex parte obiecti, & aliquam bonitatem moralem habentibus, non vero de circumstantiis se tenentibus ex parte actus, ut sunt intentio, duratio &c. Nam cursum est, actum ab his aliquam bonitatem moralem sumere.

Nota 5. Actus alioquin melior esse potest tripliciter, nempe essentialiter, intensive, & extensive. Melior est essentialiter, dum fit ex perfectiore motivo. Melior est intensive, dum fit cum maiore conatupotentia, seu ardore & vehementia. Denique est melior extensive, cum se extendit ad plura obiecta bona, seu honesta quatenus honesta.

Dico 1. (6) Actus voluntatis sumit bonitatem in aliqua specie virtutis a fine extrinseco, quando voluntas propter ejus bonitatem tanquam motivum profes-

tur, ni mea me fallit apprehensio. Quare si cui placuerit nostra ad utrumque argumentum illustrandum exarata in xv. & v. Sect. Art. v. ex toto perlegere, si forsitan operam minime perdet.

De origine seu fontibus moralitatis Vid. N. 270. ubique ad 310. item N. 328. ubique ad 322. De subjectis Vid. N. 327. ubique ad 329. Recursant vero hunc laborem grave non sit saltem adfata loca indicata in notis sequentibus.

(3) Vid. definitionem, ac divisionem Finis N. 199.

(4) An, & quenam Circumstantia attendenda in moralitatis negotio Vid. 286. 287. 288.

(5) De vario Circumstantiarum effectu, ac multiplici divisione Vid. N. 293. ubique ad 299.

(6) Diversum hunc finem extrinseci, ac reliquorum Circumstantiarum influxum in humanas actiones, quem Auctor tribus conclusionibus adfuit, nos de fine seorsum loquentes declaravimus quatuor distinctis thesibus N. 302. ubique ad 310.

prosequitur obiectum aliquod de se indifferens, vel etiam bonum.

Prob. Quia tunc actus est moraliter bonus in aliqua specie virtutis propter bonitatem finis extrinseci. Nam in obiectum suum tendit modo naturalem rationalem specialiter decenti obiectum enim illud seu finis extrinsecus speciale habet conformitatem & convenientiam cum natura rationali, ideoque speciale bonitatem obiectivam.

Quod si obiectum materiale, seu obiectum quod voluntas propter finem extrinsecum appetit, sit bonum, & voluntas illud non solum propter bonitatem obiectivam finis extrinseci, sed etiam propter speciale illius obiectivam bonitatem appetit; tunc actus voluntatis moraliter bonus est in duplici specie virtutis, nempe in specie virtutis ad quam pertinet bonitas finis, & in specie alterius virtutis ad quam pertinet bonitas obiecti materialis, sique actus voluntatis est duplicis virtutis. Si vero voluntas non appetit obiectum bonum nisi propter bonitatem finis extrinseci, tunc illius voluntatis est tantum in unica specie virtutis, nempe cuius est bonitas finis extrinseci, sique est actus unius tantum virtutis. Ratio est, quia in primo casu actus duplicem habet modum tendendi in obiectum specialiter naturam rationalem decens, in secundo vero unicum habet.

Hinc qui vult esse temperans ut sit castus, fit tum temperantius, tum castitatis bonitate obiectiva afficitur, actus ille est simul actus internus temperantiae & castitatis. Si autem sola bonitate obiectiva castitatis afficitur, actus ille est solius castitatis actus.

Dico 2. Actus voluntatis sumit etiam bonitatem a fine extrinsecus bono, quando voluntas propter bonitatem illius averfatur obiectum aliquod ex se malum, vel indifferens.

Prob. Quia voluntatis actus tendit in obiectum suum modo naturam rationalem specialiter decenti propter speciale conformitatem & convenientiam quam finis extrinsecus habet cum natura rationali ut rationali: ac proinde speciale habet bonitatem propter illam speciale conformitatem, & consequenter est in aliqua specie virtutis, cum omnis specialis bonitas seu honestas fit aliqua species virtutis.

Dico 3. Actus voluntatis a circumstantiis bonis seu convenientibus bonitatem sumit, etiam specie diversam a bonitate obiecti, fit illarum bonitas fit specie diversa a bonitate obiecti, & propter se appetatur.

Prob. Quia tunc actus voluntatis tendit in obiectum modo naturam rationalem specialiter decenti non solum propter bonitatem obiecti propriam, sed

etiam ob bonitatem circumstantiarum propriam. Ergo actus voluntatis praeter bonitatem obiecti propriam, habet etiam bonitatem circumstantiarum propriam, cum voluntas utramque propter se velit. Hinc volitio sublevari miseriam patris pauperis, & quia pauper, & quia pater est, duplicem habet bonitatem seu bonitatem in duplici specie virtutis, nempe misericordiae & pietatis. Quod si circumstantia habet bonitatem eadem specie cum bonitate obiecti, tunc obicit solum bonitatem actus interni intra eandem speciem, & actus melior est executive.

ARTICULUS III. (1)

Unde actus internus sumat malitiam, & quid ad hoc requiratur.

Nota 1. Moralis malitia actus duplex est, nempe materialis & formalis. Malitia materialis consistit in difformitate & disconvenientia actus cum natura rationali ut rationali. Nam hoc ipso actus intelligitur malus, quod disconveniat naturae rationali ut rationali, seu illam dedecet. Malum enim relativum est aliquid disconveniens. Haec autem difformitas seu disconvenientia cum natura rationali, proindeque cum Lege divina, dicitur malitia materialis, quia facit malos mores, & repugnat regulae morum.

Malitia formalis est materialis malitiae imputabilitas ad vituperium & poenam. Nam si actus disconveniens naturae rationali fiat libere, & cum cognitione, vel cum ignorantia aut inadvertentia culpabilis malitiae, hoc ipso malitia actus interni imputabilis est, & imputatur ad vituperium, culpam, & poenam, atque ita actus internus est complete & simpliciter moralis. Si autem non sic fiat, malitia materialis imputari non potest ad culpam & poenam, & sic actus non est nisi inchoate & secundum quid moralis.

Itaque actus malus adaequatus moralis est actus disconveniens naturae rationali imputabilis ad vituperium, culpam, & poenam: Haec autem malitiae imputabilis est denominatio extrinseca petita a voluntate decetere ac disconvenienter naturae rationali agente libere, & scienter, vel saltem cum ignorantia aut inadvertentia vincibilis disconvenientis actus cum natura rationali & Lege divina.

Nota 2. Praeter actus interni malitiam materiale & formalem, est etiam malitia obiectiva moralis, quae est specialis difformitas ac disconvenientia, quam habet obiectum cum natura rationali ut rationali.

Hac malitia nempe obiectiva & formalis (n. 279). nos theses omnes spectantes ad moralitatem obiectivam prius expediimus (n. 282. & seq.) postea reliquas pertinentes ad formalem (n. 318. & seq.) utrobique intelligentes simul & bonam & malam. Auctorem primum de moralitate bona partim obiectiva, partim formali theses statuit in l. & II. Art. deinde de malapartim obiectiva, partim formali in praesenti Art. Quare ex ca. postrema 3. theses huius Art. quae de malitia formali statuitur, legatur quasi adiuncta 2. thesi Art. I. quae est de bonitate formali. Similiter 1. thesi huius Art. quae profertur de obiectiva malitia, spectetur veluti annexa 1. thesi Art. 1. ac 2. quae de obiectiva bonitate est.

(1) Ad evitandam confusionem duplex observanda seriem inter methodum Auctoris, & nostram. Primo nestum de origine, tam de subiecto moralitatis tradentes (in IV. & V. Sect. Art. N.) exemplo aliorum Scripsitorum, praesertim Angelici (1.2. q. 18. & 19.) moralitatem universalem spectantibus prout ambas supremas species, bonitatem scilicet ac malitiam, ambitu suo complectitur, dicendo ex ca. actum sumere bonitatem, vel malitiam ex obiecto, & circumstantiis: bonitatem, vel malitiam internis, externisque actibus convenire &c. Auctor vero doctrinam eandem seorsim accommodat bonitati in l. & II. Art. & malitiae in III. Ipo Art. Secundo, cum moralitatem seu bonam, seu malam, bifariam sumatur, quae-

Hac autem ratione prior est malitia actus interni. Nam res non habet malitiam obiectivam, quia appetitur delectet ac disconvenienter naturae rationali; sed e contra appetitur delectet ac disconvenienter naturae rationali, quia habet malitiam obiectivam.

Dico 1. Actus internus sumit malitiam ab obiecto, sine, & circumstantiis moralibus: ita ut fit malus hoc ipso, quod habet obiectum malum, seu disconveniens naturae rationali, vel finem malum, vel circumstantiam malam seu disconvenienter naturae rationali.

Prob. Quia actus, quo quis vult obiectum malum, vel vult obiectum bonum propter finem malum, vel vult obiectum bonum propter finem bonum, sed in circumstantia mala seu disconvenienti; hoc ipso malus est moraliter. Nam hoc ipso actus dedecet naturam rationalem, est disconveniens, & imputatur a recta ratione, & si libere fiat, imputatur ad vituperium & poenam. Unde illud axioma theologorum: Bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu.

Sic 1. Volitio furandi ad solvenda debita est mala, quia habet obiectum malum. 2. Volitio dandi elemosynam propter vanam gloriam est mala, quia habet finem malum. 3. Volitio celebrandi sacrum propter fines bonos, sed in loco indecenti vel interdito, aut tempore vitio, est mala ob circumstantiam malam.

Dico 2. Actus voluntatis sumit malitiam materiale ab obiecto, sine, & circumstantiis, quavis malitia ignoretur etiam involuntarius. Prob. Quia actus voluntatis hoc ipso habet malitiam materiale, quod dedecet naturam rationalem ut rationalem; sed actus naturam rationalem dedecet hoc ipso, quod vult obiectum de se malum, vel obiectum bonum ob finem malum, vel vult obiectum bonum ob finem bonum, sed in circumstantia mala. Ergo.

Dico 3. Ut malitia obiectiva tribuat actui voluntatis malitiam formalem, sufficit quod sit cognita; nec requiritur ut sit secundum se volita.

Prob. Nam hoc ipso actus voluntatis habet malitiam formalem, quod habet malitiam materiale imputabilem ad vituperium & poenam. Sed hoc ipso habet malitiam materiale in putabilem ad vituperium & poenam, quod voluntas obiectum malum, vel obiectum bonum propter finem malum, sed in circumstantia mala vult cum libertate & cognitione malitiae obiecti, vel finis, vel circumstantiae: nam hoc ipso malitia obiectiva imputatur ad vituperium & poenam. Ergo.

Immo ad malitiam formalem non requiritur actualis cognitio malitiae obiectivae, sed sufficit quod haec potuerit & deberit cognosci. Quia ignorantia vel inadvertentia vincibilis non excusat ab imputabilitate malitiae actus; & in assimilatione prudenti aequivalet actuali cognitioni in ordine ad imputabilitatem actus ad vituperium & poenam, licet non tantam, si ignorantia non fit affectata.

Ex dictis inferes unum & eundem actum posse

habere triplicem malitiam specie diversam, non solum obiectivam, sed etiam formalem. Quia obiectum finis, & circumstantia actus habere possunt malitiam subiectivam specie inter se diversam cognitam, vel nonnisi culpabiliter ignoratam. Talis est actus, quo quis furari vult in loco sacro ad fornicandum, nam hic actus tres malitias specie diversas habet, scilicet iniustitiae, sacrilegii, & luxuriae.

ARTICULUS IV.

Utrum idem actus voluntatis possit esse simul bonus & malus? (1)

Dico. Idem actus voluntatis non potest esse simul bonus & malus.

Prob. Quia actus est simpliciter malus, non bonus, hoc ipso quod habet vel obiectum malum, vel finem malum, vel circumstantiam malam: nam hoc ipso tendit in obiectum modo dedecet naturam rationalem, ideoque simpliciter dedecet naturam rationalem, eique disconvenit. At vero actus, qui sub aliqua ratione naturam rationalem dedecet, hoc ipso malus est, minime bonus, & solus actus, qui sic naturam rationalem dedecet, ut sub nulla ratione illa dedecet, bonus est.

Obj. 1. Actus, quo quis vult idem obiectum ab duo motiva non subordinata, unum bonum, & alterum malum, ut actus, quo quis vult dare elemosynam propter motivum misericordiae, & simul propter vanam gloriam, est bonus ex parte boni motivi, & malus ex parte mali. Ergo.

Resp. Nego anteced. Nam hic actus est simpliciter malus, & nullatenus bonus, quavis malitiam suam ex unico motivo sumat. Quia propter talem actum voluntas tendit in obiectum modo naturam rationalem dedecet, & actus ille simpliciter dedecet naturam rationalem; nam simpliciter dedecet naturam rationalem appetere bonum propter malum, & sic velle malum.

Insj. Per huiusmodi actum voluntas vult obiectum bonum in circumstantiis debitis propter finem bonum. Ergo actus ille bonus est.

Resp. Nego consequ. Quia voluntas propter hoc actum vult simul & indivisibiliter bonum obiectum propter aliud motivum malum, & sic malus est simpliciter: nam bonum est integra causa, malum vero ex quolibet defectu.

Obj. 2. Actus, quo quis celebrare vult sacrum in loco indecenti vel tempore vitio, bonus est ex obiecto, & malus ex circumstantia.

Resp. Nullatenus bonus est, sed est simpliciter malus. Nam ut actus fit bonus ex obiecto, necesse est ut respiciat hic & nunc obiectum possit honeste appeti propter bonitatem suam obiectivam: unde voluntas celebrandi sacrum non potest sumere bonitatem ab obiecto suo, nisi hic & nunc honestum sit velle celebrare sacrum. At hic & nunc non est honestum velle celebrare, quia non est honestum hic & nunc celebrare. Ergo.

Obj. 3. Actus, quo quis eligit mentem malum ad finem bonum, v. gr. furatur ad dandum elemosynam, est partim bonus, & partim malus.

Resp.

(1) Adequata bisijuste Quaesitio solutio ex duplici loco petenda, nimirum ex N. 261. usque ad 266. & ex N. 309. usque ad 311.

Resp. Nego. Nam est simpliciter malus, & multatenus bonus, quia voluit finis honesti per medium illicitum obtinendi est mala: nam tendit in obiectum modo naturam rationalem dedecent; naturam enim-rationalem dedecet versari circa malum, illud appetendo.

Suares, in quo consiliis malitia materialis, an sollicit in positivo, an in negativo, seu privatione vestitidini debita?

Resp. Hec questio est mere philosophica, & in qualibet sententia recte explicatur omnia que ad Theologiam pertinent. (1)

ARTICULUS V. (2).

Utrum datur actus indifferentes in individuo, hoc est, qui neque boni, neque mali sint, spectati omnibus circumstantiis, & presertim sine?

S. I.

Dico. Nullus est actus indifferens in individuo, siue nullus datur actus deliberatus, qui neque bonus, neque malus fit ex obiecto, circumstantiis & sine. Ita Suarez, Bellarminus, & alii Theologi communis contra Scotum & alios. (3)

Prob. 1. Ex Script. Matt. c. 12. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locutus fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii. Ex quo sic argumentor. Omne verbum otiosum est peccatum; siquidem de eo reddetur ratio in die iudicii, utique tamquam de peccato. Ergo actio otiosa est etiam peccatum, cum par sit utriusque ratio. Atqui actio, que honesto sine caret, seu que non est bona moraliter, est otiosa moraliter, nam nihil confer ad bonos mores; ergo est peccatum. Ergo &c.

Prob. 2. Ex S. Aug. l. 4. contra Iud. c. 3. ubi ait: Cum facit homo aliquid ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare convincitur. Et infra: Quidquid boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debet vera sapientia precepti, est obiecto (id est, ex obiecto materiali) videtur bonum, ipso non recto sine peccatum est.

Prob. 3. Auctoritate & ratione S. Th. 2. 2. q. 18. art. 9. Oportet quod quilibet individualis actus ha-

beat aliquam circumstantiam, per quam trahatur ad bonum vel malum, ad minus ex parte intentionis finis. Cum enim rationis sit ordinare, actus a ratione deliberativa procedens, si non sit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi. & habet rationem mali. Si vero ordinatur ad debitum finem, convenit cum ordine rationis, unde habet rationem boni: necesse est autem quod vel ordinatur vel non ordinatur ad debitum finem. Unde necesse est omnem actum hominis a deliberativa ratione procedentem in individuo consideratum, bonum esse vel malum.

Hec est igitur ratio S. Thomae. Quilibet actus deliberatus vel ordinatur in finem debitu rationis, vel non ordinatur. Si ordinatur, congruit cum ordine rationis, & a recta ratione approbatur: ergo bonus est. Si non ordinatur, repugnat ordini debito rationis, & a recta ratione improbatur: ergo malus est. Et consequenter omnis actus deliberatus bonus vel malus est.

Prob. 4. Ratione. Omnis actus debitus vel fit propter finem honestum, vel non fit. Si fit propter finem honestum, bonus est, modo aliunde non vitietur: tunc enim naturam rationalem decet; si non fit propter finem honestum, eo ipso malus est. Ergo omnis actus deliberatus est bonus vel malus, proindeque nullus est indifferens. Prob. 2. pari min. Homo deliberative agens tenetur semper agere propter finem honestum. Ergo actus deliberatus, qui non fit propter finem honestum, eo ipso malus est.

Prob. ant. Homo deliberative agens tenetur semper agere propter finem proportionatum seu consentaneum naturae suae rationali quatenus rationalis est. Atqui finis consentaneus naturae rationali ut rationali est finis honestus: nam honestum est id quod est consentaneum naturae rationali & recte rationi. Ergo homo deliberative agens tenetur semper agere propter finem honestum. Major satis per se patet. Enimvero homo deliberative agens agit modo humano modo & hominis proprio. Aique homo agens humano modo & hominis proprio debet agere ut homo, ideoque ut rationalis; & non agit ut homo & ut rationalis nisi agendo propter finem naturae rationali ut rationali consentaneum. Ergo.

Dico. Homo licite agit propter finem conformem legi permittenti.

Resp.

(1) Rationi illuminatae, regulisque Theologicis magis conformis opinio adest, peccatum seu malitiam moralem consistere in mera privatione. Vid. N. 259. & duos seq.

(2) Rectus disciplinae ordo postulat, ut praesentis articuli de individuali actionum indifferentia subiciatur alteri articulo VI. de specifica actionum indifferentia: quippe, Stagyria saepius monente, cognitio universitatum procedere debet cognitionem singularium.

(3) Huius questionis statum, atque utriusque contrariae opinionis tum Fautores, tum momenta praecipua cognoscere legendo nostra N. 271. usque ad 279. Petri forsitan, quanta sit connexio inter praesentem questionem, & aliam apud Theologos valde agitatam de relatione omnium operum in Deum? Resp. Cum finis supernaturalis peragendi omnia ad Dei gloriam, seu in nomine Jesu Christi (quem

Fidelibus saltem hominibus Divino & Apostolico mandato praefixam arbitrantur nonnulli Theologi) finem simpliciter honestum in genere moris sub se continet, palam est, actus in individuo indifferentes admitti non posse. Theologi propugnantes necessitatem praedictae relationis operum: tametsi ad evadendam gravissimam difficultatem (de qua n. 357. & sequens seq.) ipsorum aliqui callide admovent, in praesenti questione omnitendendum esse rationem illam, quia nulli est necessitate ejusdem relationis solent insere nullam posse dari actionem indifferentem. At ex adverso consequenti minime est, quisquis individualiter actuum indifferentiam negat, fateri quoque debeat necessitatem illam operum relationem, ut patet de ipso articulo (Tract. de Caritate c. 2. art. 2. q. 4.) ac de Angelico Magistro (n. 259. & seq.) ubi quae pluribus Theologia.

S. II. Solvuntur objectiones.

Obi. 1. S. Hieron. ep. 89. ait: Bonum est continentia, malum est luxuria, inter utramque indifferens ambulare &c.

Resp. Solum vult dari actus indifferentes in specie, hoc est, actus qui neque sunt boni neque mali ratione obiecti materialis. Eodem sensu intelligi debent alii Patres, qui obijci possunt, nempe solum intendunt dari actus indifferentes ex obiecto.

Inf. S. Hier. addit: Sive enim feceris, sive non feceris, nec iustitiam habebis, nec iniustitiam.

Resp. Loquitur tantum de actu secundum obiectum spectato. Nam agit de natura obiecti, & dicit aliud esse bonum, ut continentia; aliud malum, ut luxuria: aliud indifferens, ut deambulatio. Quare sensus est: sive feceris, sive non feceris, nec iustitiam nec iniustitiam habebis ratione obiecti. Quod non impedit, a quominus actus sit bonus vel malus ratione finis.

Obi. 2. Dantur actus indifferentes in specie; ergo & in individuo.

Resp. Nego conseq. Ratio disparitatis est, quia actus indifferentes in specie sunt actus, qui neque boni neque mali sunt ex obiecto: actus vero indifferentes in individuo sunt actus, qui neque boni neque mali sunt ex omni parte; nempe ratione obiecti, circumstantiarum, & finis. At ex eo quod aliqui actus neque boni neque mali sint ex obiecto, non sequitur eos non esse bonos vel malos ex alia parte, nempe ratione finis. Immo omnis actus necessarius bonus vel malus est ratione finis: nam vel fit ob finem honestum, & tunc bonus est, modo aliunde non vitietur; vel non fit ob finem honestum, & tunc malus est, quia homo semper tenetur agere propter finem honestum, utpote solum consentaneum naturae suae rationali ut rationali.

Inf. 1. Nulla est species sine individuo: Ergo si dantur actus indifferentes in specie, dantur etiam in individuo.

Resp. Nego conseq. Quia non datur species actuum indifferentium. Dantur quidem actus indifferentes in specie, sed inde non sequitur dari speciem actuum indifferentium, quia dari speciem actuum indifferentium est dari naturam communem actuum indifferentium, qui neque boni neque mali sunt moraliter sub ullo respectu, qualis nulla esse potest; at dari actus indifferentes in specie est dari actus, qui neque boni neque mali sunt praecise ratione obiecti, licet sint boni vel mali ratione finis.

Inf. 2. Deambulatio facta propter sanitatem in circumstantiis non vitietur, ex nullo capite est bona vel mala; nam sanitas recuperanda est finis indifferens: ergo est indifferens.

Resp. Nego antec. Nam si intendatur honestas e-lucens in procuranda sanitate per media ordinata, deambulatio est bona moraliter. Si vero nulla intendatur honestas, deambulatio est mala, quia caret sine debito.

Porro honestum est procurare sanitatem per media ordinata, nam est materia caritatis propriae, sicut honestum est procurare sanitatem proximi per media ordinata, nam est materia caritatis alienae. Caritas autem propria ordinata tam est virtus, quam caritas aliena.

D 2

Inf.

Inf. 3. Ambulare propter relaxationem moderatam est actus indifferens; nam illa relaxatio non est prohibita, nec honesta. Ergo.

Resp. Nego antec. Nam si per relaxationem intelligitur delectatio, finis ille malus est, utpote dist. conveniens naturae rationali, cuius finis proprius est bonum honestum. Si vero per relaxationem intelligatur levamen & intendatur honestas, quae in levando corpore vel animo elucet, tunc bonus est ille finis; & actus pertinet ad caritatem propriam, vel virtutem, cuius est, propriam moderatam curam corporis & animi. Quod si nulla intendatur honestas in relaxatione illa, tunc actus est malus, quia debito sine caret.

Inf. 4. Saltem qui ambulat praecise quia deambulatione non est prohibita, facit actionem indifferentem etiam ex fine. Ergo datur talis actio.

Resp. Nego antec. Quia falsum supponit. Nam assignatur pro fine id quod revera non est finis; quod enim res non prohibetur, sed fit licita non potest esse finis actionis, sed duntaxat conditio removens impedimentum agendi. Sic quando quis dicit: ego ambulo, quia vacans scholae, vel quia habeo licentiam; vacatio & licentia non est finis, sed tantum conditio removens impedimentum ambulandi. Ratio est; quia omnis finis est bonum honestum vel iocundum. Potest quidem quis agere quia libet, quia placet; sed illud motivum est delectatio, proindeque finis illicitus.

Inf. 5. Actus, qui sunt praecise ob moderatam naturae commoditatem: ut volitio accendendi ad temperis frigoris depellendi causa, volitio deambulandi ad perandam digestionem &c. sunt actus nulla ex parte boni vel mali. Ergo.

Resp. Nego antec. Nam illi actus sine mali, si non intendatur honestas aliqua, saltem illa, quae relect in moderata corporis cura; quia aliqui carent sine debito. Nam homo semper tenetur agere modo naturam suam rationalem ut rationalem decet, & hoc modo non agit, nisi agat ob finem decentem naturam rationalem ut rationalem, ideoque ob finem honestum: honestum enim nil aliud est quam consentaneum naturae rationali ut rationali.

Inf. 6. Delectatio moderata corporis vel animi non est mala moraliter. Ergo potest esse finis licitus.

Resp. Disting. antec. Delectatio moderata & licita non est mala ut obiectum, quod appetatur, conc. ant. Ut finis, qui propter se appetatur, nego ant. Delectatio licita ac moderata non est quidem mala ut obiectum, quatenus licite appeti & percipi potest: at est mala ut finis, quatenus licite ab agente rationali appeti non potest propter se, sed tantum propter finem honestum. Enimvero qui agit solum propter delectationem, inordinat agere: nam forum ordinem ab auctore naturae institutum pervertit, ordinem operationem ad delectationem, cum tamen delectatio ex natura sua fit propter operationem.

Inf. 7. Naturae auctor imperit rebus malis suavitatem & delectabilitatem, v. gr. floribus suavem odorem, alimentis saporem &c. Ergo homo non pervertit rerum ordinem, agendo propter solam delectationem de se licitam.

Resp. Disting. antec. Auctor naturae rebus malis imperit delectabilitatem, quam homo percipit ut medicum, & refert ad finem honestum, puta ad honestam recreationem, quae melius disponatur ad

munera sua recte obtinenda, conc. antec. Quam sibi proponat ut finem, & in qua sistat, nego antec. Et conseq. Suavitas & delectabilitas rebus imperit est quidem propter delectationem hominis, sed qua utatur velut medio, non autem quam sibi ut finem proponat.

Obj. 2. Si homo tenetur agere semper propter finem honestum, non datur lex permittens. Falsum conseq. Ergo.

Resp. Disting. sequel. maj. Non datur lex permittens circa finem non honestum, conc. sequel. Circa obiectum actus, nego sequel. maj. Igitur extat lex permittens, sed solum circa obiecta quaedam, quae ex se neque bona, neque mala sunt moraliter, & quo ad finem honestum referri possunt. At non datur lex permittens finem non honestum, cum deatur lex praecipiens naturae rationali finem honestum in omnibus suis actibus deliberatis.

Inf. 3. Si datur praecceptum agendi semper propter finem honestum, illud est naturale, vel positivum. Neutrum dici potest. Ergo.

Resp. Nego min. Et dico illud praecceptum esse naturale. Nam lumen naturae dicitur hominem teneri semper agere propter finem consentaneum naturae suae rationali ut rationali, proindeque propter finem honestum, qui solus proprius est hominis ut homo est. Hoc praecceptum est etiam positivum: nam Christus vult omnem actionem otiosam moraliter, ideoque esse rationem de verbo otioso, & a fortiori de opere otioso moraliter.

Inf. 2. Praecceptum naturale est notum omnibus saltem piis & eruditis. Sed hoc praecceptum non est notum omnibus viris piis & eruditis: nam S. Bonavent. Scotus, & alii multi illud negant. Ergo tale praecceptum non est naturale.

Resp. Disting. maj. Praecceptum naturale debet esse omnibus notum, si fit unum ex primis principis, vel evidenter aut facile deducibile ex illis, conc. maj. Si neque sit unum ex primis principis, neque ita facile deducatur ex illis, nego maj. Praecceptum agendi semper ob finem honestum, neque est unum ex primis principis, neque ex illis evidenter saltem respectu omnium deducitur, quomnis sit sufficienter certum.

Inf. 3. Illud praecceptum si datur, vel est affirmativum, vel negativum. Neutrum dici potest. Ergo non datur.

Resp. Nego min. Et dico illud praecceptum esse affirmativum, quia obligat ad actum positivum: & est etiam aequivalenter negativum, nam aequivalenter praeccepto vetanti finem non honestum.

Inf. 4. Illud praecceptum obligat semper & pro semper; ergo est negativum.

Resp. Non obligat semper pro semper absolute, sed solum hypothetice, nempe obligat semper quoties in eius materia agimus. Praecceptum autem negativum obligat semper & pro semper absolute. Praecceptum vero affirmativum potest obligare semper & pro omni tempore quo in eius materia agimus. Sic quoties cum parentibus agimus, cum illis lebbro cum amore & reverentia semper agere tenemur. Quare praecceptum affirmativum agendi propter finem honestum obligat in singulis actibus deliberatis, cum illi actus sint ejus materia propria. Non obligat tamen omni instanti actionis ad illam refer-

rendam in finem honestum, sed solum initio actionis, modo in decursu actionis non retrahetur.

Inf. 5. Praecceptum agendi semper propter finem honestum est universalissimum: ergo est unum ex primis principis, ac proinde debet esse omnibus notum.

Resp. Est universalissimum ratione obiecti, quantum habet pro obiecto omnes actus deliberatos: non autem ratione principii, nam ab illo alia momenta praeccepta non derivantur.

Obj. 3. Qui ignorat invincibiliter praecceptum agendi semper ob finem honestum, non peccat praecise ob agendo aliquid licitum propter finem honestum. Ergo datur actus indifferentes.

Resp. Disting. Dantur actus indifferentes in individuo per accidens, conc. conseq. Per se & ex natura sua, nego conseq. Qui invincibiliter ignorant praecceptum agendi propter finem honestum, non peccant praecise omissione finis honesti, quia excusantur propter ignorantiam invincibilem. Unde illorum actus est indifferens seu potius inculpabilis, sed tantum per accidens, & ratione ignorantiae invincibilis, modo aliunde non vitietur. Immo ejusmodi actus vere malus est, quia caret fine debito, ejus tamen malitia non imputatur agenti propter ejus ignorantiam invincibilem.

Hic autem agitur de actibus deliberatis secundum se spectatis.

Obj. 4. Datur omisso deliberata indifferens in individuo, ergo & actio. Nego antecedens: probatur. Omisso consilii seu rei, quae tantum consulti, neque bona est, neque mala moraliter: ergo est indifferens.

Resp. Disting. antec. Omisso consilii neque bona, neque mala est ex obiecto, conc. antec. Ex fine, nego antec. Et conseq. Omisso consilii est indifferens ex obiecto, quia obiectum non praecipitur. At est bona vel mala ex fine. Nam si fit ex fine honesto, est bona: si ex fine malo, mala est, non quatenus est obiecto, sed quatenus est obiecto ex fine verito, nempe non honesto. Sic v. gr. qui sacrum die non festo omittit, non peccat praecise quia omittit sacrum, sed quia illud omittit ex fine non honesto, puta ex aedia, negligentia, & ut ingenio indulget: nam si ex fine honesto omittit, puta ut agro optuletur, tunc omisso sacri bona est.

Obj. 5. Dantur actus aliqui, qui neque meritorii, neque demeritorii sunt. Ergo dantur actus indifferentes.

Resp. Nego conseq. Quia ut actio sit meritoria vitae aeternae, non sufficit quod sit bona moraliter sine honesta, sed insuper fieri debet ex motivo supernaturali & in statu gratiae.

Obj. 6. Conc. Constituentis damnavit hanc propositionem Joannis Hus, nempe quod omnia huma-

na opera sint vel virtuosa, vel vitiosa. Ergo datur aliqua indifferentia.

Resp. Damnavit, quod omnia opera sint virtuosa vel vitiosa ex parte subiecti sui agentis, non vero ex parte finis. Conc. Constantiane hac propositionem damnavit tantum in sensu illius Haereticus & propter rationem ab illo illatam, petitam scilicet ex parte subiecti & agentis: quia (inquiebat) quidquid agit peccator, peccatum est: & quidquid agit homo virtuosus, virtutis opus est: ut patet ex ipsa integra propositione his verbis expressa: Diviso immediata humanorum operum est, quod sint vel virtuosa, vel vitiosa, quia si homo est virtuosus, & agit quidquam, tunc agit virtuose: & si est virtuosus, & agit quidquam, tunc agit virtuose. Quia sicut virtutum, quod crimen dicitur, hoc peccatum mortale, infelix universaliter actus hominis actus: sic virtus virtuosus omnes actus hominis virtuosus.

ARTICULUS VI. (1)

Utrum actus externi habeant bonitatem vel malitiam obiectivam?

Dico. Ex actibus externis alii habent bonitatem intrinsecam, alii malitiam intrinsecam, alii demum neutram habent.

Prob. Nam alii ex se habent conformitatem & convenientiam cum natura rationali, vi cuius possunt ab ea deceteri appeti & imperari, ut solutio debiti: alii ex se habent disformitatem & disconvenientiam cum natura rationali, vi cuius nec appeti, nec imperari possunt nisi delectetur, ut furtum, blasphemia: alii demum neutram ex se habent, ut deambulatione, unde dicuntur indifferentes ex obiecto.

ARTICULUS VII.

Utrum actus externus augeat bonitatem vel malitiam formalem actus interni?

Dico r. (1) Actus externus per se non augeat bonitatem vel malitiam formalem actus interni, a quo efficaciter imperatur.

Prob. 1. Ex Script. Gen. cap. 22. Quia sciscipi hanc rem, & non pepererit filio suo unigenito propter me, benedicam tibi &c. Et Matth. c. 1. Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam moechatus est in corde suo. Ubi voluntas efficacis pro facto reputatur: ac proinde tanta n. si habet imputabilitatem ad laudem & premium, si fit bona, vel ad vituperium, & penam, si fit mala.

2. Ex S. August. in Psalm 57. Quidquid vis, & non potes, factum Deus computat. Et lib. 1. de

(1) Uti observatum in superiore penultima nota, hic Articulus, utpote obiectivam seu specificam moralitatem actuum expendens, anteponi debet quinto precedenti, in quo individualis moralitas spectatur. Porro praesentis Art. doctrinam latius expostam habes N. 266 usque ad 271.

(2) Quandoquidem iuxta leges methodi a notis & certis ad ignota & incerta progrediendum est,

2. hujus Articuli thesi, in qua Doctores conveniunt (n. 285.) rectius fuisse postea ante istam, de qua maxime controversatum. Statum controversae clare descripsimus N. 284. & duob. seq. Sententiam istidem contrariam sententiae Auctoris locavimus solum in lumine N. 286. usque ad 289. Lector utramque expendat, & quam maxime examine vero proximiorum deprehendat, eam tunc utatur.

de lib. arbit. cap. 3. Si cui etiam non contingat facultas concubendi cum conjugate aliena, plarum tamen aliquo modo fit id eum cupere. & si potestas detur, futurum esse, non minus qd reus, quam si in ipso facto deprehenderetur.

3. Ratione duplici. Prima, quia actus externus nullam habet imputabilitatem ad meritum & demeritum sibi propriam & distinctam ab imputabilitate actus interni: nam non habet libertatem nec rationem voluntarii distinctam a libertate actus interni a quo imperatur, cum a potentia necessaria immediate procedat, & non fit liber, nisi quia imperatur ab actu interno.

Secunda ratio. Quia cum actus internus efficax est, si actus externus non ponitur, ideo non ponitur, quia deest potestas illum ponendi: ac proinde quod tunc non ponatur actus externus, est omnino involuntarium, non auget imputabilitatem sive ad laudem & premium, sive ad vituperium & penam, ut docet S. Th. 2. 2. qu. 20. art. 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Obj. 1. Qui martyrrium subit, plus apud Deum meretur, quam is, qui solum subire vult martyrrium, quantum in se est.

Resp. Item. Si nam imense & perseveranter velit quam si re ipsa subiret.

Inst. Qui martyrrium re ipsa subit, plus gratie sanctificantis, ideoque plus gloriae consequitur, quam qui solum vult efficaciter illud subire, nec tamen subit. Ergo plus meretur.

Resp. Nego consequi. Quia excessum gratiae & gloriae Martyri consequitur tantum ex opere operato martyrii: vel saltem ex speciali privilegio actui externo martyrii concessio. Unde revera actus externus martyrii plus prodest quam sola illius voluntas efficax: sed hoc fit per accidens, seu ex privilegio, non ex natura rei.

Obj. 2. Actus internus & actus externus mali diversis praeceptis prohibentur, nempe externus prohibetur textu, non machaberit, & internus nono non concupisces.

Resp. Illa praecepta non sunt stricta ac proprie diversa. Nam idem ex eodem motivo vetant, cum hoc solo discrimine, quod textum vetet explicitam actionem externam, & implicite internam: nonum vero vetet explicitam actionem internam, & implicite externam.

(1) Quidquid sentitur in ea Scholastica controversia, sentitur rursus Theologi omnes, in Sacramentali iudicio agendum esse externum actum, quoties operis peccati vel quatuor assensivimus casibus, N. 389.

(2) Tractatus de humanis actibus perfectis absolvitur, ubi postquam declarata fuerunt omnia, quae ad moralia ipsorum honestatem pertinent, singula praetera dicitur recensentur, quibus oportet eos praeditos esse, ut media evadant proportionata procedende supernaturali beatitudini, summo Dei be-

Obj. 3. Si actus internus per se non auget meritum actus interni, non est obligatio continentiam actum externum. Falsum consequi, ergo.

Resp. (1) Neg. seq. maj. Tum quia actus externus facit cum actu interno unum actum morale completum, & unum peccatum totale. Tum quia sine confessione actus externi non satis declaratur actus interni efficacia, intentio, extensio & duratio, ac proinde tota eius gravitas non satis innotescit. Praeterea actus externus est obnoxius scandalo, censuris, irregularitati, restitutioni, & variis obligationibus, quibus immunis est actus mere internus. Unde sine actus externi declaratione Confessarii non satis cognosceret statum penitentis, eius obligationes, & qualitatem satisfactionum praescribendarum: proindeque non posset, ut par est, officio suo fungi.

Obj. 4. Assertio nostra tollit studium ac curam honorum operum exteriorum, & merum ac fugam malorum operum interiorum.

Resp. Neg. Quia si non exercentur bona opera exteriora, cum facilius adhaerent, tunc actus internus non est efficax, sed est mera voluntas, quae fauere non habet meritum, quod habet voluntas efficax. Praeterea bonum opus externum plerumque auget per accidens meritum, & saepe praecipitur a Deo, ut elemosinae largitio. Opus vero externum malum prohibetur a Deo, & plerumque auget per accidens malitiam actus interni.

His adde quod actus externus plura asserit commoda, si bonus est: nam adificationem parit, quandoque gratiam confert, ut sacramento & martyrium. Si vero malus est, plura asserit incommoda: nam parit scandalum, infamiam, restituendam obligationem &c. subijctaque poenis ac censuris.

Dico 2. Actus externus saepe auget per accidens seu occasionaliter bonitatem vel malitiam actus interni, a quo imperatur.

Prob. Quia saepe est occasio, cur augetur bonitas vel malitia actus interni, nam actus internus in executione intenditur propter arduitatem aut delectationem ortam ex actu externo, vel diutius continuatur propter longiorem temporis moram necessariam ad opus externum perficiendum, vel ob utramque causam saepius iteratur. (1)

nesicio nobis propositae instar ultimi finis. Sicut enim, D. August. monente (tract. 46. in Joan.) ad hoc debet unicuique prodesse bene vivere, ut detur illi semper vivere, ita quaedam facta opus fit, ut & bene, & semper vivere possimus, exploratum nobis esse maxime docet. Porro, ex duobus illis secundum nos praesertim N. 394. & seq. usque ad finem. Dissertationi, quod quidem Auctor hoc loco idcirco omittit, quia in Tractatu Dogmatico de Justificatione id jam excoctus est.

TRACTATUS DE CONSCIENTIA.

Non conscientia est iudicium, discernens quid in particulari sit licitum vel illicitum: agendum ut honestum, vel omittendum ut inhonestum. Sive est actus, quo intellectus iudicat aliquid hic & nunc licitum esse vel illicitum; faciendum vel omittendum ut bonum. Quare dicitur iudicium praeiudicium, ut distingatur a iudicio, cui intellectus iudicat aliquid in genere, seu abstractendo a circumstantiis particularibus, est licitum vel illicitum v. gr. contractum usurarium esse illicitum; nam conscientia vertitur circa actionem

in individuo, hoc est, cum omnibus suis circumstantiis consideratam. Hinc conscientia differt a synderesi, ut actus ab habitu (2). Nam synderesis est habitus, seu cognitio habitualis principiorum moralium, quales sunt: Bonum faciendum; Peccatum fugiendum; Deus colendus, & amandus; Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris; Suum cuique reddendum, &c. Conscientia autem est iudicium applicans principium morale alicui actioni particulari, v. gr. Non debet huius homini inferre hoc damnium, &c. Conscientia dividitur (3) in veram seu rectam & erroneam; certam & incertam; probabilem & impro-

(1) Finge hominem aprime doctum, simulque perturbatoe aliqua mentis actum in transiensum, qui serio censat necessarium suum evitacionem ad extinguendum noxiae libidinis gnum (ut fertur de Origene Adamantio) vel intercessionem ad sese examinandum coram Deo (ut nuper de Iusto quodam accepimus, qui venarum incisione cum in finem se confecti, sicuti restitit ab ipso sibi debita indicabat); subinde tamen neutrum petentes ob metu doliemhorum, seu alias ob causas. Jam si veritatem, aut vitam servando ager contra conscientiam, hoc est, contra iudicium paulo ante adu formatum; non autem contra synderesim, quoniam iuxta S. Aug. (lib. 7. de Lib. Arb. cap. 16.) in naturali iudicatorio regulas retinet & veras, & incommutabiles: sive habitu calles, ut ait Angelicus (2. part. qu. 79. art. 12. & 2. qu. 94. art. 1.) principia operabilium, seu praepcepta legis naturalis,

circa quae non contingit errare. Synderesis igitur & conscientia valde differunt inter se. Hinc verissime scriptum ab Henrico Gardavo. 1. (Quodl. 1. q. 18.) videmus saepius habentes majorem operandi notitiam, minorem habere operandi conscientiam, quia nempe ex eodem Angelico (Quodl. 17. de Conscientia art. 1. ad 1.) conscientia addit supra scientiam applicacionem scientiae ad actum particularem, & in ipsa applicatione potest esse error, quavis in scientia error non sit. Hoc palam certere est in Legis doctore, qui abominatur idola, & sacrilegium facit, quem admodum Apostolus (ad Rom. cap. 2.) arguit. (2) Quotquot apud Morales nominantur Conscientiae speciei, perspicuitatis gratia respiciuntur quodupliciter diversae divisione. Prima respicitur tempus a quo procedunt, aut subsequuntur actiones: adeoque completitur conscientiam Antecedentem, quae dicitur quid sit agendum, priusquam actio produca-